

Самокіш І.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального права*

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЕКОНОМІКИ

У структурі кримінальних процесів різних держав світу з ринковою економікою завжди переважала і переважає корислива злочинність. Така злочинність не тільки має високий рівень латентності, а й темпи її приросту значно перевищують зростання інших видів злочинності. Основну частку у корисливій злочинності займають економічні злочини. Це спонукає держави постійно шукати різні шляхи, у тому числі і правові, щодо охорони своєї економіки. Одне з основних місць в такій державній діяльності займає кримінальне право.

Необхідно враховувати, сутність предмету цієї галузі, яка має свій предмет та функції, а також багато в чому визначаються положеннями інших галузей права. Це стосується і саме економічних злочинів, так як економічні, фінансові та господарські поняття, які існують у кримінальному праві, аналізуються у вказаних галузях більш обтяжно та глибоко. Основу у такому переліку складає Конституція України.

Реформи, які зараз відбуваються в Україні, мають за мету внесення принципових змін у розвиток вітчизняної економіки. Тому при розробці або вдосконаленні положень кримінального права є необхідним звернення до конституційних положень, які закріплюють відповідні положення. Первісно, необхідно підкреслити, що основний напрямок розвитку кримінального права прямо випливає з положень ст. 1 Конституції, де закріплено, що Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. В розвиток цього, у ст. 8 Конституції закріплено, що в нашій державі визнається і діє принцип верховенства права. Однією з основних складових суспільного ладу виступає його економічна система. Визначення взаємовпливу, взаємозв'язку між конституційними положеннями і економічною системою набуває настільки великого значення, що все частіше мова сьогодні йде про конституційну економіку.

В загальному плані, суспільні відносини, що виникають і розвиваються в процесі функціонування суспільства і пов'язані з

власністю, виробництвом товарів, наданням послуг тощо, і утворюють поняття економічної системи суспільства. Ці відносини в своїй сукупності виступають основою, базисом суспільства. Найчастіше економічну систему визначають як сукупність господарських відносин (відносин щодо власності, виробництва, обміну, розподілу й споживання матеріальних і духовних благ та відповідних їм господарських структур, які притаманні відповідному суспільству (Тодика Ю.М. Конституція України: проблеми теорії і практики: монографія / Ю.М. Тодика – Харків: Факт, 2000. – С. 125). Все це важливо враховувати і при закріпленні цих конституційних основ розвитку економіки у кримінальному праві.

Взагалі суспільно небезпечні діяння в економіці мають різні визначення, різний обсяг, різний напрямок виділення, навіть різну назву. Це, наприклад, економічні злочини, злочини в сфері економіки, економічна злочинність, господарська злочинність та ін. Певні складнощі спостерігаються і в вітчизняній кримінальній правовій теорії та законодавстві. В таких випадках є корисним використання зарубіжного досвіду. Але для цього потрібно спочатку мати ясне уявлення про становище, яке складається в українському кримінальному праві. Тому звернемо основну увагу на українське кримінальне право.

Під економічними злочинами прийнято розуміти суспільно небезпечні діяння, які передбачають посягання на відносини власності та на фінансово-економічні відносини, які забезпечують процес виробництва /реалізації/ споживання різних товарів і послуг. Значна частина злочинів у сфері економіки супроводжується значним порушенням господарської діяльності відповідної компанії або навіть цілої галузі економічної діяльності. І все це робиться з метою отримання незаконного збагачення, бо практично усі сучасні злочини в економічній сфері мають умисний характер.

За своїм змістом усі безпосередні об'єкти злочинів, скоєних в області економіки, як правило, укладені в суворі рамки їх родового об'єкта. А що стосується відділення видів злочинів всередині відповідних розділів, то тут існує дискусія, тому що остаточного рішення тут немає (див. докладніше: Стрельцов ЄЛ. Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти. Передмова професора Джеса Мегхема (Іллінойський університет, США) / Є.Л. Стрельцов. – Одеса, Астропринт, 2000. – 476 с.).

Поруч з кримінально-правовими заходами розробляється комплекс заходів щодо запобігання економічним злочинам. Всі такі заходи, розроблені державою для швидкого і ефективного запобігання економічним злочинам, можливо розділити на дві великі групи: загальносоціальні та кримінологічні. Загальносоціальні заходи попередження злочинів у сфері економіки розробляються на основі проведення державою ефективної економічної політики, що має на увазі усунення впливу «тіньової» економіки на фінансово-економічний ринок. Такий підхід дозволяє істотно знизити рівень ризику виникнення економічних проблем і запобігти поширенню злочинності, пов'язаної з грошовими махінаціями. Різний рівень розвитку держави, різний рівень економічної злочинності можуть по-різному співвідносити загальносоціальні та кримінологічні заходи.

Конституційні положення в основах кримінального права повинні відображати в нормах цієї галузі наступні важливі аспекти. Це: однакова кримінально-правова охорона для усіх форм власності; надання можливості правомірного розвитку усім формам підприємства; збереження встановлених принципів державної розподільної політики, боротьба зі злочинами, які порушують встановлені правила.